

Opinia Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego

Zapewnienie równych szans i włączenia społecznego w dostępie do kultury i do uczenia się przez całe życie: rola publicznych instytucji kultury

(opinia rozpoznawcza na wniosek prezydencji węgierskiej w Radzie UE)

(C/2024/6870)

Sprawozdawca: **Carlos Manuel TRINDADE**

Wniosek węgierskiej prezydencji w Radzie UE	Pismo z 14.3.2024
Podstawa prawna	Art. 304 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej
Sekcja odpowiedzialna	Sekcja Zatrudnienia, Spraw Społecznych i Obywatelstwa
Data przyjęcia przez sekcję	4.9.2024
Data przyjęcia na sesji plenarnej	18.9.2024
Sesja plenarna nr	590
Wynik głosowania (za/przeciw/wstrzymało się)	206/2/4

1. Wnioski i zalecenia

1.1. EKES w pełni popiera wizję i zasady zapisane w Traktacie o Unii Europejskiej, gdzie stwierdza się, że kultura, w jej różnych wymiarach, ma zasadnicze znaczenie dla realizacji projektu społecznego opartego na poszanowaniu wolności, demokracji, praw człowieka i praworządności. Wyraża aprobatę dla ogólnych ram planu prac Unii Europejskiej w dziedzinie kultury na lata 2023–2026 i z zadowoleniem przyjmuje opinię w sprawie polityki kulturalnej przyjętą przez Europejski Komitet Regionów na 158. sesji plenarnej w listopadzie ⁽¹⁾.

1.2. EKES popiera całościowe podejście do koncepcji kultury i uczestnictwa w kulturze – podejście, które ma na celu włączenie do tych koncepcji wymiaru aktywności obywatelskiej, mającego zasadnicze znaczenie dla osiągnięcia celów społecznych, zwłaszcza wzmocnienia spójności społecznej i demokracji. Uznaje również, że demokratyzacja kultury wymaga, aby kultura – jako dobro publiczne – była dostępna dla wszystkich.

1.3. Komitet uważa, że wymiar wolności twórczej i wolności wypowiedzi jest czynnikiem umacniającym demokratyczne zasady i tolerancję, co stymuluje indywidualną i zbiorową refleksję oraz stawianie pytań i stoi wprost w sprzeczności z narzucaniem dogmatów lub norm. Obywatele uczestniczący w życiu społecznym i kulturowym wykazują większą odporność, zwłaszcza w sytuacjach kryzysowych.

1.4. EKES proponuje, by Komisja i państwa członkowskie przyjęły politykę publiczną zmniejszającą nierówności gospodarcze i edukacyjne, które są głównymi czynnikami prowadzącymi do znacznego ograniczenia konsumpcji kulturalnej i uczestnictwa w kulturze. Ma to szczególne znaczenie na obszarach wiejskich.

⁽¹⁾ Opinia Europejskiego Komitetu Regionów – Promowanie polityki kulturalnej na obszarach wiejskich w ramach strategii rozwoju i spójności terytorialnej oraz Agendy 2030 (Dz.U. C, C/2024/1040, 9.2.2024, ELI: <https://eur-lex.europa.eu/eli/C/2024/1040/oj?locale=pl>).

1.5. EKES zdecydowanie zaleca, by Komisja Europejska i państwa członkowskie wzmocniły istniejące programy lub stworzyły nowe w celu zniesienia lub ograniczenia barier fizycznych, gospodarczych, finansowych, językowych i psychologicznych, tak aby wszyscy obywatele – zwłaszcza osoby borykające się z nierównościami lub będące ofiarą dyskryminacji – mogli uczestniczyć w życiu społecznym, również poprzez udział w działaniach kulturalnych.

1.6. EKES sugeruje Komisji Europejskiej, by uznała strategię budżetową UE i państw członkowskich mającą na celu wspieranie polityki publicznej na rzecz kultury na słabo zaludnionych obszarach wiejskich za filar zrównoważonego rozwoju tych obszarów.

1.7. EKES zdecydowanie zaleca, by polityka dotycząca inwestycji publicznych i infrastruktury krytycznej, ukierunkowana na obszary wiejskie, była częścią strategii rewitalizacji tych obszarów. Stwierdza, że z punktu widzenia gospodarki polityka publiczna przyczynia się do pobudzania i przyciągania inwestycji prywatnych oraz promowania korzystania przez mieszkańców miast z działalności kulturalnej prowadzonej na obszarach wiejskich.

1.8. EKES zaleca Komisji i państwom członkowskim, by polityka kulturalna ukierunkowana na obszary wiejskie i słabo zaludnione miała na celu przede wszystkim stymulowanie udziału społeczności w procesie decyzyjnym, zwiększenie ich poczucia przynależności oraz wspieranie demokratycznego uczestnictwa i spójności społecznej. Polityka taka powinna zatem angażować społeczności zamiast narzucać w strukturalny sposób rozwiązania przygotowane przez władze centralne lub lokalne.

1.9. EKES podkreśla znaczenie, jakie polityka publiczna na rzecz kultury ma dla:

1.9.1. stymulowania dialogu obywatelskiego między organizacjami społeczeństwa obywatelskiego a władzami centralnymi i lokalnymi dla promowania i rozwijania obszarów wiejskich, a tym samym wzmacniania spójności społecznej i terytorialnej;

1.9.2. stworzenia mechanizmów promujących kulturę dialogu społecznego, negocjacji i rokowań zbiorowych na obszarach wiejskich lub przyspieszenia ich wdrożenia, ponieważ są one czynnikiem pobudzającym gospodarkę oraz polepszającym warunki życia i pracy, mobilizują demokratyczne uczestnictwo ludności i przyczyniają się do wzmocnienia odporności społeczności.

1.10. EKES wzywa Komisję i państwa członkowskie do zadbania o to, by:

1.10.1. w strukturach programów nauczania w systemie edukacji nadawano większe znaczenie kulturze i działalności artystycznej, co jest jednym ze sposobów promowania szkolenia nowych twórców i nowych odbiorców;

1.10.2. doceniano specjalistki i specjalistów, zapewniano im stabilność zawodową i zachęty do osiedlania się na obszarach wiejskich, tak aby dzięki kontaktom na równych zasadach ze społecznościami przyczyniali się do tworzenia warunków niezbędnych do powodzenia polityki kulturalnej promującej rozwój gospodarczy i społeczny;

1.10.3. na obszarach wiejskich prowadzono szeroko zakrojone kampanie na rzecz umiejętności cyfrowych i obywatelskich oraz umiejętności korzystania z dóbr kultury, aby wspierać uczenie się przez całe życie oraz obronę wartości i zasad Unii Europejskiej, m.in. poprzez przeciwdziałanie kampaniom dezinformacyjnym;

1.10.4. dane statystyczne dotyczące sektora kultury były odpowiednio aktualizowane, gromadzone i przetwarzane.

1.11. EKES proponuje ustanowienie Europejskiego Roku Obszarów Wiejskich w celu wyeksponowania ich specyfiki, zwłaszcza kulturowej, a także jako siły napędowej rozwoju gospodarczego, postępu i spójności społecznej.

1.12. EKES zobowiązuje się do refleksji nad potrzebą utworzenia w ramach swojej struktury specjalnego organu zajmującego się kwestią kultury w jej różnych wymiarach.

2. Uwagi ogólne

2.1. EKES zwraca uwagę na preambułę Traktatu o Unii Europejskiej ⁽²⁾, która rozpoczyna się od podkreślenia inspiracji wynikającej z wartości kulturowych podzielanych przez poszczególne państwa członkowskie jako ważnego elementu w budowie projektu europejskiego.

2.2. To wspólne dziedzictwo podkreśla wartości „poszanowania godności osoby ludzkiej, wolności, demokracji, równości, państwa prawnego, jak również poszanowania praw człowieka, w tym praw osób należących do mniejszości. Wartości te są wspólne Państwom Członkowskim w społeczeństwie opartym na pluralizmie, niedyskryminacji, tolerancji, sprawiedliwości, solidarności oraz na równości kobiet i mężczyzn” ⁽³⁾. Są to podstawowe zasady wspólnoty państw, które dzielą i budują wspólny projekt cywilizacyjny.

2.3. Pomimo uznania tej wspólnej matrycy bogactwo Unii urzeczywistnia się w różnorodności kulturowej i językowej, ponieważ wymiar interakcji wzmacnia zasady poszanowania różnic, promowania dialogu międzykulturowego i zwalczania nierówności.

2.4. Zwalczanie nierówności strukturalnych przyczyni się w znacznym stopniu do przeciwdziałania wszelkiego rodzaju dyskryminacji, zgodnie z Kartą praw podstawowych Unii Europejskiej ⁽⁴⁾.

2.5. EKES zauważa, że różne przejawy ekspresji kulturalnej i artystycznej są uznawane za element spójności społecznej i wzmocnienia Unii, a tym samym za strategiczny sektor działań instytucji europejskich.

2.6. W tym kontekście w planie prac Unii Europejskiej w dziedzinie kultury na lata 2023–2026 ⁽⁵⁾ określono cztery obszary priorytetowe:

- artyści i osoby zawodowo związane z kulturą: wzmocnianie pozycji sektora kultury i sektora kreatywnego,
- kultura na rzecz ludzi: zwiększanie uczestnictwa w kulturze i roli kultury w społeczeństwie,
- kultura na rzecz planety: uwolnienie siły kultury,
- kultura na rzecz partnerstw współtwórczych: wzmocnianie kulturalnego wymiaru stosunków zewnętrznych UE.

3. Uwagi szczegółowe

3.1. Kultura i wolność

3.1.1. Wieloznaczność słowa „kultura” wymaga wyjaśnienia, w jaki sposób pojęcie to jest konceptualizowane i pojmowane w kontekście niniejszej opinii.

3.1.2. EKES postrzega kulturę jako zbiór kreatywnych praktyk związanych z działaniami artystycznymi. Nie ograniczają się one jednak do tego, co powszechnie określa się mianem kultury wysokiej (np. muzyka, literatura, sztuki widowiskowe), ale obejmują również popularne formy ekspresji kultury, takie jak rzemiosło, targi, festiwale, folklor, gastronomia i dziedzictwo, a także inną aktywność zakorzenioną w tradycjach i zwyczajach.

⁽²⁾ Traktat o Unii Europejskiej (wersja skonsolidowana z 2016 r.), <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=CELEX:12016ME/TXT>.

⁽³⁾ Traktat o Unii Europejskiej (wersja skonsolidowana z 2016 r.), art. 2, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=CELEX:12016ME/TXT>.

⁽⁴⁾ Karta praw podstawowych Unii Europejskiej, art. 21: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:12016P/TXT>.

⁽⁵⁾ Rezolucja Rady w sprawie planu prac UE w dziedzinie kultury na lata 2023–2026, [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/HTML/?uri=CELEX:32022G1207\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/HTML/?uri=CELEX:32022G1207(01)).

3.1.3. Pojęcie uczestnictwa w działalności kulturalnej obejmuje również różnorodne aktywne i pasywne działania, które odnoszą się zarówno do twórczości artystycznej sensu stricto, jak i zaangażowania w organizację wydarzeń kulturalnych lub zwykłego uczestnictwa w charakterze publiczności ⁽⁶⁾.

3.1.4. EKES podkreśla koncepcję „demokracji kulturowej”, polegającej na tym, by zaprzeczyć „marginalizacji obywateli i innych odbiorców niełączonych z elitami, doceniając wiedzę, tradycje i głos wszystkich ludzi” ⁽⁷⁾. Wymaga to odpowiedniej polityki publicznej zapobiegającej dyskryminacji kulturowej regionów oddalonych i o słabszych gospodarkach.

3.1.5. Polityka publiczna musi być finansowana z budżetów państwowych, aby można było wdrożyć programy mające na celu promowanie demokracji kulturowej, zwłaszcza programy wspomnianych wyżej regionów, dla których jest to jedyna forma wsparcia.

3.1.6. Obecna transformacja cyfrowa stwarza nowe szanse w dziedzinie kultury, ponieważ umożliwia nowe formy twórczości artystycznej, rozpowszechniania utworów i dostępu dla nowych odbiorców. Ważną rolę w tym względzie odgrywają media publiczne i prywatne.

3.1.7. EKES zauważa, że obecne narzędzia cyfrowe umożliwiają korzystanie z kultury bez granic. Stąd też łatwiej jest podmiotom wrogim demokracji (w państwach członkowskich lub państwach trzecich) podważać koncepcje kultury popularnej i manipulować nimi, wykorzystując je do kampanii propagandowych i nastawiania opinii publicznej przeciw podstawowym wartościom Unii Europejskiej. W tym kontekście należy promować świadomość społeczną i opór wobec propagandy.

3.1.8. Czynnikiem aktywności obywatelskiej i integracji społecznej są również sport i tradycyjne gry; wzmacniają one poczucie przynależności do społeczności. Według UNESCO ochrona i promowanie tradycyjnych sportów i gier buduje tymczasowe ścieżki kulturowe prowadzące do dialogu między kulturami i między społecznościami. Tradycyjne sporty i gry promują zrozumienie współczesnych praktyk kulturalnych, społecznych i sportowych oraz antycypują ich przyszły rozwój. Dają rządów, społecznościom i jednostkom możliwość wyrażenia dumy z bogactwa własnej kultury ⁽⁸⁾.

3.2. Kultura i obywatelstwo

3.2.1. EKES zgadza się ze stwierdzeniem, że uczestnictwo w kulturze odgrywa rolę w strategiach zwalczania wszelkich form wykluczenia. Rozwój działalności kulturalnej ułatwia pogłębienie więzi między społecznościami i przyczynia się do tworzenia przestrzeni dla włączenia społecznego, w szczególności poprzez umożliwianie wyrażania tożsamości indywidualnej i grupowej. Rodzi to poczucie przynależności do szerszej społeczności.

3.2.2. Obywatele uczestniczący w życiu swoich społeczności, na przykład poprzez intensyfikację działań kulturalnych związanych z ich tradycjami lub specyfiką językową i kulturową, są odporniejsi w sytuacjach kryzysowych i mają silne poczucie przynależności do społeczności.

3.2.3. Przykładem jest niejednakowy wpływ, jaki wywarła na różne osoby pandemia COVID-19, widoczny w zróżnicowanych reakcjach. Najbardziej aktywne społeczności o wyższym poziomie uczestnictwa obywatelskiego wykazały się znacznie większym stopniem przestrzegania środków ochrony i walki z pandemią ⁽⁹⁾.

3.2.4. EKES zwraca uwagę na przeprowadzone w wielu krajach badania, z których wynika, że istnieje korelacja między zwyczajami związanymi z konsumpcją kulturalną a przemocą. Badanie „*Knocking on Hell's door: dismantling hate with cultural consumption*”, zrealizowane we Włoszech w 2022 r., wykazało, że wzrost konsumpcji kulturalnej o 1 % przekłada się na ograniczenie przestępstw z nienawiści o 20 % ⁽¹⁰⁾.

⁽⁶⁾ Komisja Europejska, Culture and Democracy: the evidence, <https://op.europa.eu/pl/publication-detail/-/publication/07370fba-110d-11ee-b12e-01aa75ed71a1>.

⁽⁷⁾ Karta z Porto Santo – Kultura a promowanie demokracji: w kierunku europejskiego obywatelstwa kulturowego (2021).

⁽⁸⁾ <https://www.unesco.org/en/sport-and-anti-doping/traditional-sports-and-games>.

⁽⁹⁾ https://ec.europa.eu/assets/eac/culture/docs/voices-of-culture/voices-of-culture-brainstorming-report-youth-mental-health-culture-2022_en.pdf.

⁽¹⁰⁾ Komisja Europejska, Culture and Democracy: the evidence, <https://op.europa.eu/pl/publication-detail/-/publication/073%2070fba-110d-11ee-b12e-01aa75ed71a1/language-en%20>.

3.2.5. Stymulowanie integracji obywateli w projektach twórczości artystycznej przyczynia się do przełamywania barier społecznych, niezależnie od tego, czy chodzi o różnice klas, pochodzenia etnicznego, pokoleń, religii czy płci. Również w przypadku osób z niepełnosprawnościami udział we wspólnocie kulturalnej oznacza, że stereotypy, przez których pryzmat osoby te i inni ludzie mogą postrzegać różnice, ewoluują i ostatecznie słabną.

3.2.6. Dostępne dane wskazują również, że uczestnictwo w działaniach kulturalnych, zarówno bierne, jak i czynne, przyczynia się do poprawy dobrostanu oraz zdrowia psychicznego i fizycznego ⁽¹¹⁾.

3.2.7. Pokazuje to, że działania kulturalne przyczyniają się do utrzymania zjednoczonych społeczności i mają pozytywny wpływ na postawy i zachowania uczestniczących w nich obywateli wobec demokracji i aktywności obywatelskiej ⁽¹²⁾.

3.3. Kultura, nierówności i dyskryminacja

3.3.1. EKES odnotowuje, że utrzymują się nierówności strukturalne w dostępie do uczestnictwa w kulturze.

3.3.2. Najpoważniejszą kwestią jest sytuacja społeczno-ekonomiczna. Osoby o wyższym poziomie wykształcenia i dochodów częściej uczestniczą w działalności kulturalnej.

3.3.3. Dane Komisji ⁽¹³⁾ pokazują, że osoby z wykształceniem wyższym są o 20 % bardziej skłonne uczestniczyć w działaniach kulturalnych niż osoby z wykształceniem średnim.

3.3.4. Jeżeli porównania dokonuje się na podstawie dochodu, okazuje się, że ok. 80 % obywateli należących do grupy o wyższych dochodach uczestniczy w działalności kulturalnej, a odsetek ten zmniejsza się o połowę (40 %) w grupie o dochodach najniższych.

3.3.5. Wszystkie te nierówności pogłębiają się na obszarach peryferyjnych, wiejskich i słabo zaludnionych.

3.3.6. EKES zwraca uwagę, że także czynniki takie jak niepełnosprawność, pochodzenie etniczne, płeć, wiek oraz status migranta lub uchodźcy zmniejszają prawdopodobieństwo aktywnego lub biernego dostępu do działalności kulturalnej.

3.3.7. Wszystkie te realia mogą prowadzić do dyskryminacji. Polityka publiczna UE i państw członkowskich jest kluczowym narzędziem przeciwdziałania temu, zatem strategię powinno uzupełniać odpowiednie wsparcie budżetowe.

3.4. Kultura i asymetrie terytorialne

3.4.1. EKES zwraca uwagę, że obszary wiejskie stanowią 83 % terytorium Unii Europejskiej. Szacuje się, iż mieszka na nich 137 mln obywateli europejskich, czyli ok. 30 % ludności. Obszary te powoli wyludniają się. Ograniczenie usług publicznych i działalności gospodarczej oraz niedostępność usług cyfrowych sprawiają, że coraz trudniej jest korzystać z kultury czy uczestniczyć w wydarzeniach kulturalnych.

3.4.2. Szczególnie negatywna jest spora asymetria terytorialna i regionalna w każdym państwie członkowskim, włączając w to dostęp do obiektów kulturalnych. EKES ostrzega, że nierówności regionalne w dostępie do działalności kulturalnej często łączą się z innymi rodzajami nierówności, przede wszystkim pod względem aktywności obywatelskiej.

3.4.3. Przykład tych asymetrii stanowi średnia odległość od kina: w miastach wynosi ok. 3 km, na obszarach wiejskich jest sześciokrotnie wyższa i wzrasta do 18 km. EKES odnotowuje, że polityka publiczna na rzecz promocji i rozpowszechniania kultury odgrywa decydującą rolę w zmniejszaniu takich asymetrii.

⁽¹¹⁾ Grossi, E., et al., „The interection between culture, health, and psychological weelbeing: Data mining from the Italian Culture and Well-being Project”, *Journal of Happiness Studies*, nr 1, R. 13, 2012, s. 129–148.

⁽¹²⁾ Komisja Europejska, Culture and Democracy: the evidence, <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/07370fba-110d-11ee-b12e-01aa75ed71a1/language-en>.

⁽¹³⁾ Komisja Europejska, Culture and Democracy: the evidence, <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/073%2070fba-110d-11ee-b12e-01aa75ed71a1/language-en%20>.

3.4.4. Europejski Komitet Regionów wydał opinię⁽¹⁴⁾ uwypuklającą potencjał działalności kulturalnej w rozwoju obszarów wiejskich. Stwierdza w niej, że kultura obszarów wiejskich odgrywa ważną rolę w utrzymywaniu krajobrazów kulturowych, różnorodności biologicznej i tradycyjnych wartości oraz zarządzaniu nimi oraz że niektóre obszary wiejskie o wysokich wartościach przyrodniczych tworzą konkretne obszary biokulturowe, na których środowisko naturalne i gospodarka lokalna współistnieją w zrównoważony sposób, co jest zakorzenione w kulturze i tradycji tych społeczności.

3.4.5. EKES zwraca uwagę, że dysproporcje terytorialne w dostępie do działalności kulturalnej łączą się z innymi rodzajami nierówności, w szczególności pod względem aktywności obywatelskiej.

3.4.6. Niektóre obszary wiejskie Unii Europejskiej to obszary o silnej obecności pracowników migrujących. Strategie promujące działalność kulturalną przyczyniają się do budowania mostów, które przełamują uprzedzenia i stereotypy między społecznościami, jak również do promowania stosunków międzykulturowych, a w konsekwencji spójności społecznej i poczucia przynależności.

3.4.7. Obszary o niskiej gęstości zaludnienia skłaniają się ku większej izolacji i monolityzmowi kulturowemu. Należy szanować i stymulować ich specyfikę kulturową i językową oraz tradycje, w szczególności poprzez promowanie działań podejmowanych wspólnie z osobami z innych obszarów.

3.4.8. Mówiąc o asymetrii terytorialnej, EKES przypomina kartę z Porto Santo⁽¹⁵⁾ – dokument sporządzony na konferencji zorganizowanej w jednym z regionów najbardziej oddalonych – w której popiera się tworzenie warunków do aktywniejszego uczestnictwa i uznawania praktyk kulturowych różnych grup społecznych.

3.4.9. Karta stanowi, że nie ma czegoś takiego jak wprowadzanie kultury na określone obszary, ponieważ na wszystkich obszarach kultura już istnieje. Docenia się w niej kulturę lokalną i uzupełnia ją innymi formami ekspresji kulturowej, co nadaje lokalnym doświadczeniom wymiar uniwersalny i stymuluje dialog⁽¹⁶⁾.

3.4.10. Karta uwypukla potrzebę wzmocnienia pozycji i zaangażowania obywateli jako aktywnych podmiotów kultury poprzez ułatwianie dostępu do środków produkcji kulturalnej i ułatwianie demokratyzacji procesów decyzyjnych⁽¹⁷⁾.

3.4.11. Ostatecznym celem jest zapewnienie pluralizmu nie tylko pod względem dostępu do kultury, ale również jej wytwarzania i rozpowszechniania, poprzez promowanie pluralizacji, terytorializacji decyzji i podziału władzy⁽¹⁸⁾.

3.5. Kultura i gospodarka

3.5.1. EKES podkreśla, że gospodarcza rola działalności kulturalnej na obszarach wiejskich, poprzez wspieranie kultury ludowej, tradycji i wydarzeń okolicznościowych, wymaga nagłaśniania w mediach, promowania wśród społeczności miejskich i większego wsparcia finansowego.

3.5.2. Kultura w środowisku wiejskim sprzyja przedsiębiorczości i tworzeniu mikroprzedsiębiorstw oraz małych i średnich przedsiębiorstw. Ich działalność gospodarcza koncentruje się na produkcji towarów lub świadczeniu usług oraz organizowaniu wydarzeń. Przykłady obejmują działalność związaną z gastronomią, rzemiosłem, produktami regionalnymi, turystyką wiejską, rekreacją, targami i festiwalami.

⁽¹⁴⁾ **Opinia Europejskiego Komitetu Regionów – Promowanie polityki kulturalnej na obszarach wiejskich w ramach strategii rozwoju i spójności terytorialnej oraz Agendy 2030** (Dz.U. C, C/2024/1040, z 9.2.2024, ELI: <https://eur-lex.europa.eu/eli/C/2024/1040/oj?eliuri=eli%3AC%3A2024%3A1040%3Aoj&locale=pl>).

⁽¹⁵⁾ Karta z Porto Santo – Kultura a promowanie demokracji: w kierunku europejskiego obywatelstwa kulturowego (2021).

⁽¹⁶⁾ Karta z Porto Santo – Kultura a promowanie demokracji: w kierunku europejskiego obywatelstwa kulturowego (2021).

⁽¹⁷⁾ Karta z Porto Santo – Kultura a promowanie demokracji: w kierunku europejskiego obywatelstwa kulturowego (2021).

⁽¹⁸⁾ Karta z Porto Santo – Kultura a promowanie demokracji: w kierunku europejskiego obywatelstwa kulturowego (2021).

3.5.3. EKES zwraca uwagę, że rola kultury w rozwoju gospodarczym na obszarach wiejskich i słabo zaludnionych ma strategiczne znaczenie. W kontekście gospodarki o obiegu zamkniętym kultura może być zarówno przyczyną, jak i skutkiem całościowego procesu, w ramach którego działa jako katalizator wzrostu gospodarczego i korzysta z rezultatów, jaki wzrost przynosi danej społeczności.

3.5.4. Proces ten sprzyja przede wszystkim osiedlaniu się ludności, zwłaszcza młodzieży.

3.6. **Kultura, edukacja, kwalifikacje i uczenie się**

3.6.1. EKES stwierdza, że programy nauczania koncentrujące się na umiejętnościach technicznych zazwyczaj poświęcają mniej uwagi umiejętnościom kreatywnym i artystycznym dzieci i młodzieży. Należy to zmienić.

3.6.2. Zaangażowanie i rozwój osób specjalizujących się w twórczości artystycznej, produkcji i zarządzaniu artystycznym – osób, które animują istniejącą infrastrukturę kulturalną, w szczególności biblioteki oraz ośrodki społeczne i wspólnotowe, mają zasadnicze znaczenie dla tworzenia dynamiki produkcji kulturalnej w społeczności.

3.6.3. EKES uważa, że w określeniu potrzeb w zakresie zarówno specjalistek i specjalistów, jak i uczenia się przez całe życie powinny brać udział podmioty lokalne i regionalne w celu „dostosowania działań do wymogów i potrzeb obszarów wiejskich, ze szczególnym uwzględnieniem obszarów wyludnionych lub zagrożonych pod względem demograficznym” ⁽¹⁹⁾.

3.6.4. Uczenie się przez całe życie zazwyczaj dostosowuje się do potrzeb rynku, niemniej należy zwrócić odpowiednią uwagę na prawo obywateli do nauki. Działania kulturalne obejmują również uczenie się pozaformalne, które wspiera poczucie własnej wartości, jakość życia i rozwój osobisty.

3.6.5. Zmiany w ekosystemie społecznym stwarzają potrzeby w zakresie uczenia się w dziedzinie umiejętności cyfrowych, obywatelskich i kulturowych. Na obszarach wiejskich te braki w kształceniu są jeszcze bardziej widoczne. Umiejętności w wyżej wymienionych dziedzinach mają wpływ na wszystkie wymiary życia społecznego – od poczucia przynależności do społeczności po walkę z propagandą i manipulowaniem opinii publicznej.

3.6.6. Skala cyfryzacji społeczeństw stanowi wyzwanie i może pociągać za sobą nowy rodzaj wykluczenia, który jest wyraźniejszy na obszarach wiejskich. Inwestycje w infrastrukturę cyfrową oraz umiejętności cyfrowe mają jednak kluczowe znaczenie dla tego, by nie powstała nowa forma odsunięcia obywateli o niższych umiejętnościach cyfrowych od dóbr kultury.

3.6.7. Jak już wspomniano, EKES jest zdania, że kultura stanowi czynnik przyczyniający się do kształcenia obywateli bardziej zaangażowanych i bardziej tolerancyjnych. Stymuluje ona kompetencje obywatelskie i demokratyczne zarówno na obszarach miejskich, jak i wiejskich.

3.7. **Kultura i infrastruktura**

3.7.1. EKES zaznacza, że infrastruktura jest podstawą promowania działalności kulturalnej. Biblioteki, hale sportowe, szkoły, zwłaszcza na obszarach wiejskich, są dobrami publicznymi, które mogą działać wielofunkcyjnie i stymulować rozwój działań kulturalnych.

3.7.2. Zgodnie ze sprawozdaniem *Libraries on the European Agenda* ⁽²⁰⁾ w Unii Europejskiej istnieje ponad 65 tys. bibliotek i co roku odwiedza je ponad 100 mln obywateli. Te instytucje publiczne są w stanie wspierać uczestnictwo społeczności (aktywne lub bierne), uczenie się przez całe życie – dzięki roli pośrednika między obywatelami a innymi instytucjami kulturalnymi – oraz przywiązanie do wartości demokratycznych.

⁽¹⁹⁾ Opinia Europejskiego Komitetu Regionów – Promowanie polityki kulturalnej na obszarach wiejskich w ramach strategii rozwoju i spójności terytorialnej oraz Agendy 2030 (Dz.U. C, C/2024/1040, z 9.2.2024, ELI: <http://data.europa.eu/eli/C/2024/1040/oj>).

⁽²⁰⁾ Kish, I., Thominet, H., Zignani, T. (Public Libraries 2030), *Libraries on the European Agenda – How can the EU leverage the potential of public libraries to tackle European challenges?*.

3.7.3. Biblioteki publiczne są kluczowym zasobem kulturowym dla społeczności lokalnych i mogą pomóc w rozwiązaniu problemu nierówności społecznych i gospodarczych, zapewniając powszechny dostęp do kultury. Niemniej potrzebują odpowiedniego finansowania i zasobów, a także wykwalifikowanego personelu otrzymującego godziwe wynagrodzenia i posiadającego godne warunki pracy.

3.7.4. EKES podkreśla, że na obszarach wiejskich dostępność obiektów publicznych, takich jak obiekty związane z transportem, usługami zdrowotnymi, energią, komunikacją, edukacją, wodą i infrastrukturą sanitarną, ma jeszcze większe znaczenie niż infrastruktura wspierająca działalność kulturalną. Jest to istotne dla utrzymania mieszkańców i odnowy pokoleniowej tych obszarów.

3.7.5. Wszystkie te obiekty publiczne wzajemnie się uzupełniają, ale są również istotne dla zrównoważonego rozwoju i promowania spójności społecznej i demokracji.

3.8. Kultura, polityka publiczna i społeczeństwo obywatelskie

3.8.1. EKES podkreśla, że polityka publiczna prowadzona przez władze centralne lub lokalne ma kluczowe znaczenie dla określania strategii rozwoju obszarów wiejskich.

3.8.2. W tym kontekście polityka kulturalna jest jednym z filarów stosunków ze społecznościami lokalnymi, ponieważ promuje ich zaangażowanie oraz uwypukla wartość kultury popularnej.

3.8.3. EKES podkreśla, że organizacje społeczeństwa obywatelskiego – w ich różnych wymiarach – oraz związki zawodowe mają do odegrania kluczową rolę w tym procesie, ponieważ są forum pogłębiania więzi między społecznościami oraz są uprzywilejowanymi rozmówcami, którzy dzięki dialogowi obywatelskiemu łączą organy polityczne i społeczności.

3.8.4. EKES podkreśla, że promowanie godnych warunków pracy na obszarach wiejskich jest kolejnym czynnikiem, który w znacznym stopniu przyczynia się do zatrzymania ludności, zwłaszcza ludzi młodych, i przyciągania nowych mieszkańców. Kultura dialogu społecznego, negocjacji i rokowań zbiorowych między partnerami społecznymi stanowi istotną wartość dodaną tych regionów.

4. EKES a zagadnienia związane z kulturą

4.1. Kwestia różnorodności społeczno-kulturowej i pluralizmu poglądów w demokracji wymaga od EKES-u zwrócenia większej uwagi na sektor kultury w jego całościowym wymiarze, przede wszystkim ze względu na jego rolę w promowaniu podstawowych wartości Unii Europejskiej.

4.2. EKES odnotowuje brak wewnętrznego organu promującego systematyczne monitorowanie, badania i prace nad wnioskami dotyczącymi sektora kultury.

4.3. Celem takiego organu byłaby ocena skutków polityki publicznej dla sektora kultury na szczeblu Unii Europejskiej i państw członkowskich oraz wkładu kultury w tworzenie projektu europejskiego, spójność gospodarczą, społeczną i terytorialną, promowanie demokracji i walkę z wszelkimi formami dezinformacji.

Bruksela, dnia 18 września 2024 r.

Oliver RÖPKE

Przewodniczący

Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego